

7. MOSER

I naturbeskyttelsesloven defineres begrebet mose som: Udyrkede eller ekstensivt udnyttede områder præget af en ferskvandspåvirket naturlig eller overvejende naturlig vegetation, som er knyttet til en gennemsnitlig høj vandstand, og som ofte har dannet tørv eller anden organisk aflejring. I en mose kan der endvidere findes et frit vandspejl.

Det, der primært adskiller de fleste moser fra engene, er, at moserne er vådere og aldrig omlægges, og at de derfor ofte har en tuet og ujævn overflade. Visse engtyper har dog en lignende struktur, og der kan tit ses glidende overgange mellem eng og mose.

Der kan udskilles fem principielt forskellige mosetyper: kær, væld, højmose, rørsump og sumpskov. Væld kan desuden tit optræde i andre naturtyper.

Kær er fugtige områder, som får tilført vand fra både nedbør og grundvand.

Kær er en meget bred betegnelse, der dækker mange forskellige typer alt efter jordbund, vandbevægelser og de planter, der vokser på stedet.

Væld (kilder) er områder, hvor grundvandet træder frem af jorden. Flora og fauna har tilpasset sig det næsten konstante miljø med rindende vand året rundt. Hvis vandet er jernfrit og iltrigt, findes der ofte et rigt dyreliv.

Hvor vandbevægelsen er så stor, at der kan iagttages strømmende vand, bruges ofte betegnelsen kilde.

Højmoser tilføres udelukkende regnvand. Den typiske plantevækst er lavtvoksende med tørve-mosser som et karakteristisk element.

Rørsump findes omkring søer og vandhuller samt nogle steder ved vandløb. Meget fugtige enge, hvor græsningen opgives, udvikler sig tit til rørsump. Ofte opfattes rørsump som tagrørsump, men også andre store plantearter som dunhammer, kogleaks, rørgræs og sødgræs kan spille en dominerende rolle. Tagrør kan således helt mangle i nogle rørsumpe.

Sumpskov dannes ved tilgroning af enge og moser med træer. Alt efter forholdene kan der dannes: pilekrat, birkesump, ellesump eller askesump. Det er ikke usædvanligt at se blandinger af de nævnte typer.

Mosernes oprindelse, anvendelse og bevaring

Kær

Kær er opstået i områder med højtstående grundvand. Stort set alle kær i Danmark – bortset fra sphagnum-hængesæktyperne – er gennem århundreder blevet udnyttet til høslæt/græsning. Hvis udnyttelsen ophører, vil de mest lyskrævende plantearter, f. eks. mange orkidéer, blive skygget væk i de næringsrige kær af højt voksende urter, buske eller træer.

Mange kær er i tidens løb forsvundet ved dræning og opdyrkning.

De fleste næringsfattige kær er ikke i særlig høj grad truet af tilgroning, netop fordi der er så få næringsstoffer i omløb her. Vegetationen er ofte følsom overfor kreaturtramp. En bevaring forudsætter derfor ingen eller kun meget ekstensiv græsning, og at der ikke tilføres næringsstoffer.

Specielt i de næringsrige kærsmfund er der stor dynamik. En fortsat bevaring af de enkelte kærlokalteter må derfor tage udgangspunkt i de historiske forhold på stedet samt en vurdering af mulighederne for fortsat drift.

Væld

På skrånninger eller ved foden af bakker skærer grundvandsspejlet og jordoverfladen ofte hinanden og grundvandet siver frem.

Væld og kilder er der traditionelt blevet værnet godt om – ofte er vandet nemlig blevet udnyttet til drikkevand til både folk og fæ.

Bevaring af væld og kilder kræver normalt ikke nogen speciel indsats udover, at det sikres, at der ikke sker nedtrampning, rørlægning og kanalisering eller grundvandsindvinding i nærheden af kilderne.

Højmoser

Dannelsen af højmoser forudsætter en så fugtig og næringsfattig jordbund, at tørvemosser (sphagnum) kan etablere sig og derved danne højmose af forsumpnings-typen. Højmoser kan også dannes ved tilgroning af søer uden tilløb, såkaldte tilgroningsmoser.

I begge tilfælde vil der i begyndelsen optræde kærplanter og en egentlig højmose dannes først, når tørvemoslagets overflade er ca. 50 cm over grundvandsspejlet.

Højmoserne er blevet udnyttet til tørvegravning og produktion af tørvestrøelse. I kombination med afvanding har tørvegravningen mange steder omdannet højmoserne til agerjord, eller der er dannet større arealer med vedvarende frit vandspejl.

Højmoser er en sjælden naturtype i Danmark pga. dræning og tørvegravning. Resterende højmoser er truet af tilgroning bl.a. pga. tilførsel af gødende kvælstof-forbindelser med nedbøren.

Bevaring af højmoser, rester heraf eller områder med begyndende højmosedannelse kræver, at der ikke sker sænkning af grundvandsstanden ved dræning eller vandindvinding. Desuden skal det sikres, at der ikke sker tilførsel af næringsstoffer.

Det samme er tilfældet med de egentlige fattigkær af hængesæktypen, hvor højmoser kunne tænkes at udvikles. Øget næringsstofftilførsel, f.eks. fra fodring af ænder, er nok til at fattigkærplanterne udkonkurreres af mere næringskrævende plantearter.

Rørsump

Rørsumpen kan betragtes som det første led i vegetationsudviklingen, når lavvandede søer gror til. Afhængig af terrænforholdene vil der ofte indenfor rørsumpen findes overgange mellem forskellige kærtyper.

Sumpvegetationen virker ofte som en stabil naturtype, der dog på længere sigt vil medføre en hævning af bunden som følge af tørvedannelse, når mudder og planterester ophobes. Herved bliver bunden mere tør, og der kan så ske en gradvis indvandring af andre plantesamfund, f.eks. eng-, kær-, krat- eller skovvegetation.

Høst af tagrør om vinteren til bla. tækkemateriale vil under forudsætning af høj vandstand og stor vandtilførsel ikke skade rørsumpen, men nok forsinke tilgroningen.

På mere tør bund vil græsning hurtigt medføre, at rørsumpen forsvinder, fordi tagrørplanten ikke tåler afgræsning eller tråd fra kvæg.

Periodevise sænkninger af vandstanden vil normalt ikke påvirke rørsumpen væsentligt, blot påvirkningen sker på samme tidspunkt hvert år. En generel hævning af vandstanden vil normalt betyde en øgning af rørskoven på landsiden, mens en generel sænkning medfører en øgning af rørskoven på vandsiden.

Butsnudet Frø - almindelig

Spidssnudet Frø - ret almindelig

Øverst: Butsnudet frø. Nederst: Spidssnudet frø.
Illustration: Jens Christian Schou.

Registrering af moser					
Kommune	§3 i alt i Århus Amt (ha)	§3 i % af kom- munens areal	Målsætning		
			A (ha)	B (ha)	C (ha)
Ebeltoft	525	2	131	383	11
Galten	57	0	14	42	1
Gjern	279	2	64	215	0
Grenå	136	1	47	85	4
Hadsten	198	1	16	179	3
Hammel	206	2	34	170	2
Hinnerup	115	1	42	70	3
Hørning	99	1	56	43	0
Langå	303	2	59	232	12
Mariager	282	1	191	91	0
Midtdjurs	481	3	50	430	1
Nørhald	170	1	86	69	15
Nørredjurs	329	1	113	213	3
Odder	245	1	30	214	1
Purhus	743	4	122	621	0
Randers	292	2	28	264	0
Rosenholm	206	1	44	161	1
Rougsø	296	1	131	163	2
Ry	443	3	117	326	0
Rønde	183	2	25	157	1
Samsø	68	1	9	58	1
Silkeborg	802	3	220	581	1
Skanderborg	306	2	25	278	3
Sønderhald	241	2	21	220	0
Them	446	0	289	156	1
Århus	444	1	70	374	0
Ialt	7895	2	2034	5795	66

Figur 7.1. Opgørelse over forekomst af moser i amtets kommuner. Målsætningen af moserne er angivet kommunevis. Opgjort 2000.

Sumpskov

Pilekrat eller pilesump kan muligvis på visse lokaliteter betegnes som en oprindelig og naturlig dannet naturtype, f.eks. langs vandløb, søer og vandhuller. Pil kan også etablere sig naturligt i rørsump.

Oftest er pilekrat dog tegn på, at en tidligere drift i form af græsning eller høslæt på enge og i kær er opført. Sådanne steder kan en række pilearter, heriblandt ofte grå pil, hurtigt etablere sig og gro op til store kuplede buske.

Hvor der er foretaget et indgreb, der frigør store næringsstofmængder, f.eks. rydning omkring et vandhul uden efterfølgende drift, kan pil hurtigt regenerere og danne tæt, næsten uigennemtrængeligt krat. Ofte følges pil i sådanne tilfælde af nælder som eneste undervegetation.

Flere pile-arter har gennem tiden været udnyttet til vidjefletning, og selv i dag anvendes bundter af afskåret pil som faskiner.

Ellesumpen er sammen med askesumpen et af de art-rigeste danske plantesamfund med et varieret busklag og en rig urteflora. De fleste ellesumpe har været drevet som stævningskov. Den periodevise lysstillen gav mulighed for en del planter, bl.a. tynd-akset gøgeurt. Elletrunter (gamle stød, som har skudt mange gange) er levested for en række fugtelskende insekter.

Ask er ligesom rød-el et lystræ med en meget frodig underskov af f. eks. alm. hæg, hyld, druehyld, hassel, navr, og benved. Bundvegetationen kan tilsvarende være rig med arter som tyndakset gøgeurt, skælrod, fladkravet kodriver, ægbladet fligblæbe, gul anemone, firblad, druemunke og dansk ingefær. Ask kræver, at der er vandbevægelse, og at vandet er kalkholdigt.

Moserne i Århus Amt

Århus Amt er fattig på moser. De få større moseområder findes i forbindelse med de store dales vandløb. Kun Bjerregrav Mose hører til blandt Danmarks større, sammenhængede moseområder. Fuglsø Mose på Djursland var engang en stor højmose, men årtiers tørveproduktion har gjort, at der nu kun er små rester tilbage i udkanten, der kan betegnes som højmoselignende. Ellers skal man ud i den vestlige del af amtet for at finde større sammenhængende områder, hvor jordbunden er så næringsfattig, at højmosedannelse kan ses.

En nærmere gennemgang af amtets ekstremrigkær og -fattigkær findes i rapporterne "Ekstremrigkær i Århus Amt" og "Ekstremfattigkær i Århus Amt" (Århus Amt, seneste udgave).

I figur 7.1 ses en oversigt over målsætninger af moser i amtets kommuner.

Mosernes landskab og natur

Landskab

Som nævnt er der få store moseområder i Århus Amt. De fleste findes i tilknytning til opdyrkede eller græs-sede enge og repræsenterer de vådområder, det har været svært at opdyrke. Moserne er imidlertid sammen med småskove et vigtigt element i det østjyske morænelandskab. De er ofte vanskeligt tilgængelige og yder derfor god beskyttelse for de dyrearter, der kræver fred og ro.

Det vil ofte være fra mosen, man om foråret hører frøernes kvækken blande sig med nattergalens sang.

Moserne virker også som refugier for plante- og dyrearter, der har svært ved at klare sig i landbrugslandet.

Langt de fleste af nutidens moser var søer i fortiden, og der knytter sig derfor mange arkæologiske fund til moser, der af datidens befolkning både blev anvendt til fiskeri, jagt og som offersteder.

Senere tiders tørvegravning har bragt mange fund for dagens lys, men har samtidig ødelagt de oprindelige aflejringer.

Aflejringer på bunden af nu tilgroede søer er vigtige af videnskabelige grunde. Pollen (blomsterstøv) fra tidligere tiders vegetation er blevet aflejret gennem årtusinder. Aflejringerne kan dateres ret præcist og pollen artsbestemmes. Dermed kan man få vigtige oplysninger om landskabets udseende og vegetationsudvikling siden istiderne, og kulturfund kan tidsfæstes.

Uberørte aflejringer i moser er i dag en stor sjældenhed, som bør beskyttes mod menneskeskabte ændringer.

Flora

Blandt moserne findes både nogle af Danmarks artsfattigste og artsrigeste plantesamfund, og mange af landets sjældneste arter er tilknyttet moser.

Et karakteristisk element i de fleste mosetyper er halvgræsserne. De mange arter af star, kogleaks og kæruld danner ofte tætte bestande sammen med en række græsser og siv-arter.

Hertil kommer de mere iøjnefaldende planter som engkabbeleje, kær-tidsel og kattehale i de mere næringsrige mosetyper.

I de næringsfattige mosetyper er der betydeligt færre af de store markante planter. Her er der mest halvgræsser. I kanten dog også mose-troldurt, kragefod, tormentil samt småbuske af porse og mose-bølle. Enkelte steder kan den gulblomstrede benbræk træffes. Hvor vegetationen vokser ud over en vandflade og danner hængesæk, kan bukkeblad danne tætte bestande.

Hængesækken kan også være domineret af tørve-mos, og så er højmosedannelsen faktisk begyndt. Tørvemoset vokser i højden og danner efterhånden små tuer. Når væksten i disse tuer efterhånden aftager og de bliver tørrere i toppen, kan planter som tue-kogleaks, smalbladet- og tue-kæruld, tranebær, soldug, næbfrø og flere arter af lyng-familien indvandre og danne små pletter af fugtig hede.

Fauna

I de forskellige mosetyper er plantesamfundene meget forskellige, og dyrelivet bliver tilsvarende varieret.

Specielt er en lang række insekter, herunder sommerfugle knyttet til moserne.

Mange insektarter er direkte knyttet til én eller flere plantearter, således at enten larver eller de voksne insekter udnytter planten som eneste fødekilde. For en del specialiserede plantearter (orkidéer) er tilstedeværelsen af ofte én bestemt insektart afgørende for blomsternes bestøvning.

I moserne er vegetationsstrukturen ofte meget varieret. I høj urtevegetation vil der være betydelige forskelle i temperatur, fugtigheds-, lys- og vindforhold ved jordoverfladen og øverst i vegetationen. Det betyder, at tilsvarende mange insektarter kan få opfyldt deres forskellige krav til levestedet.

Hvor der ophobes organisk materiale som førne eller tørv vil det medføre gode livsbetingelser for en række flue- og billearter m.fl.

De fleste paddearter kan træffes i én eller flere af mosetyperne. Butsnudet og spidssnudet frø lægger ofte

deres æg i oversvømmede mosearealer, mens arter som grøn frø, skrubbtudse, løgfrø, stor vandsalamander og lille vandsalamander kan yngle i de mere permanent vanddækkede dele af moser.

Frøerne udnytter ofte mosearealerne som fødesøgningsområder i sommerhalvåret.

Blandt krybdyrene kan snogen, der er specialist i at æde frøer og fisk, typisk findes i moser. Ligeledes er almindeligt firben en udpræget mosebeboer, der både svømmer godt og klatrer omkring i den højere vegetation.

Rørspurv findes i naturligt udviklede kær og rørsumpe.
Illustration: Jens Kirkeby.

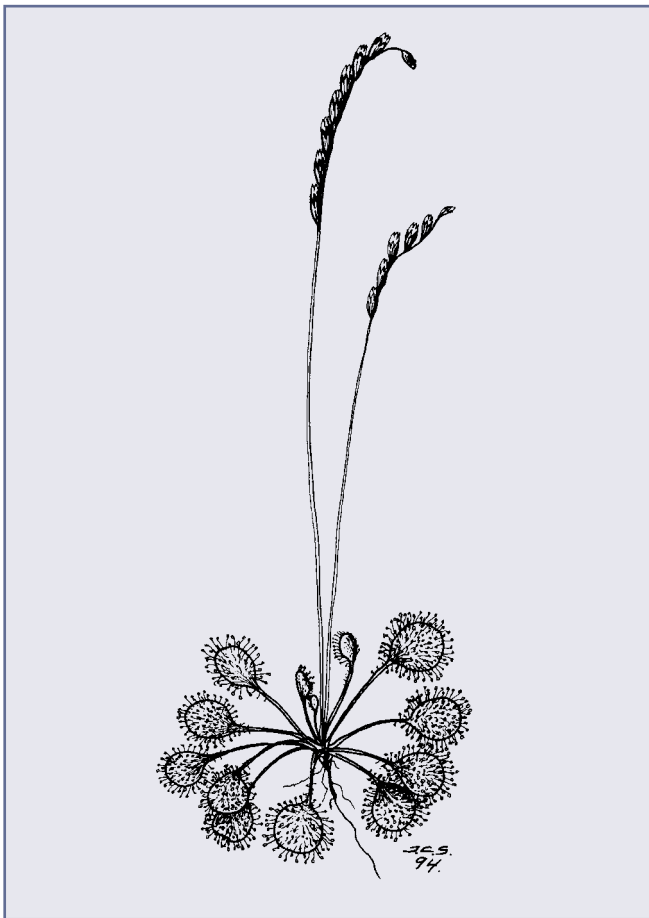
Markfirben og stålorm findes sjældnere i moser og da i tilknytning til de mere tørre overgangsområder til overdrev, heder og klitter.

Hugormen er knyttet til mange forskellige naturtyper, men kan ofte findes i tilknytning til moseområder, hvor den jager firben og mus.

For fuglenes vedkommende menes det i højere grad at være strukturen end sammensætningen af vegetationen, der bestemmer hvilke fuglearter, der findes på et givet sted.

I moserne betyder det, at der kan være et betydeligt indslag af fuglearter, der har den primære tilknytning til andre naturtyper, især enge, overdrev og skov.

I de naturligt udviklede kær og rørsumpe vil fuglefaunaen ofte være domineret af sangere og spurvefugle (rørspurv, kæranger, løvsanger, nattegal, tornsanger, gærdesanger m.fl.).

Rundbladet soldug vokser i næringsfattige moser og hedekær domineret af tørvemos. Illustration Jens Christian Schou.

Blandt specialisterne i moserne kan nævnes mosehornugle og rørhøg samt for hedemoser natravn og tink-smed.

I rørsumpen ved moser med åbne vandflader er der tilsvarende ofte et stort indhold af egentlige vandfugle, der ofte placerer deres reder i den tætte vegetation. Det gælder alle arter af lappedykker, blichøne, knopsvane samt flere andearter.

Drift af mosearealer

Den måde, et areal anvendes på, er helt afgørende for plante- og dyrelivet. I figur 7.2, er der angivet 3 forskellige grader af et areals drift: optimal, hensigtsmæssig og uhensigtsmæssig.

Vurderingen af driftens hensigtsmæssighed er i høj grad et spørgsmål om tidshorisont.

Hvis den nuværende drift har foregået nogenlunde uændret over lang tid, vil mosetyper afspejle dette, idet konkurrence- og balanceforholdene mellem plantearterne vil indstille sig efter de givne forhold. Tilstanden behøver ikke af den grund at være stabil. Ændring i driften kan i løbet af få år ændre konkurrenceforholdene mellem planterne, så en anden naturtype opstår.

Med til fastsættelsen af driftens hensigtsmæssighed, hører også en vurdering af, hvordan lokaliteten har set ud eller vil se ud med optimal drift.

Med **optimal drift** menes den udnyttelse af arealet, som bedst sikrer naturværdierne på denne naturtype.

Optimal drift kan udmærket være ingen drift, specielt hvis det drejer sig om næringsfattige områder.

I mere næringsrige områder vil optimal drift f.eks. kunne være en ekstensiv græsning.

Med **mindre hensigtsmæssig drift** menes, at den nuværende anvendelse på længere sigt vil medføre en forringelse af området i retning af en anden mosetype, evt. en anden naturtype. Der kan f.eks. være tale om høslæt eller ingen drift, hvor det optimale ville være ekstensiv græsning.

Med **uhensigtsmæssig drift** menes, at den nuværende anvendelse enten allerede har medført eller kan forudses at ville medføre en markant forringelse af arealet. Det kunne f.eks. være totalt ophør af høslæt/græsning.

Værdisætning af moser

Der er lagt størst vægt på mosernes grad af oprindelig, graden af uberørthed, størrelse samt den nuværende drift (figur 7.2). Jo ældre, jo mere uberørt og jo større et moseområde er, jo flere arter af planter og dyr vil der også kunne trives. Og det vil netop være arter, der er tilpasset levevilkårene på netop dette sted. De vil derfor være karakteristiske. Den viste værdisætningsmetode sikrer, at både de meget næringsfattige og meget næringsrige lokaliteter værdisættes højt.

Det forhold, at nogle mosetyper er afhængige af en ekstensiv drift, tilgodeses gennem en konkret vurdering af de driftsmæssige forhold.

Selv om mange moser har været udsat for drastiske indgreb gennem tiden, kan det være sket for så lang tid siden, at plante- og dyrelivet er ved at komme tilbage, eller at der er en lille rest tilbage af en oprindelig bestand. Enten er der nu dannet en anden mosetype, eller den oprindelige er ved at blive gendannet. Sådanne lokaliteter kan derfor opnå en høj værdisætning.

Figur 7.2. viser skematisk opstilling af kriterier for værdisætning af moser i Århus Amt.

Højre side i skemaet i figur 7.2 vil oftest være en naturlig følge af venstre side. Naturindholdet vil ofte være forudsætningen

for, at det kan vurderes, om driften har været optimal i en lang årrække. Et områdes indhold af plante- og dyrearter er desuden et udtryk for hvilken mosetype, der er tale om. Samtidig tilgodeses de situationer, hvor tilstedeværelsen af en sjælden art kræver særlig opmærksomhed.

For at en konkret lokalitet opnår f.eks. værdisætningen A, er det tilstrækkeligt, at blot én af de 3 søjler udløser en A-værdi. Således kan en lokalitet, der med hensyn til naturindhold "kun" opnår værdisætningen B, blive samlet værdisat A, hvis det drejer sig om et stort sammenhængende område.

Værdisætning A

Den højeste værdi gives til naturligt opståede moser, der (så vidt vides) aldrig har været under plov eller kun har været udsat for minimale opgravninger eller dræningsarbejder. Her vil tusinder af års aflejringer være intakte, og der er mulighed for, at der findes oprindelige plante- og dyrearter.

Landskabeligt vil store sammenhængende moseområder, evt. i ådale også kunne udløse højeste værdi. Sådanne områder vil tit udgøre en meget væsentlig del af en spredningskorridor.

Det vil også være i denne kategori af moser, at en række af landets eller amtets sjældne plantearter, bl.a. orkidéer vokser.

Værdisætning for moser i Århus Amt			
Værdisætning	Naturgrundlag		Naturindhold
	Oprindelse/kulturpåvirkning	Landskab/kulturhistorie	Flora og fauna
A	Naturlig/optimal drift.	Store sammenhængende områder. Arkæologiske fund. Sammenhængende moseområder i ådale.	Stort indhold af karakteristiske arter. Eventuelt forekomst af fredede arter og/eller arter fra den nationale og regionale rødliste.
B	Naturlig eller kulturbetinget/mindre hensigtsmæssig drift.	Sammenhængende områder. Arkæologiske fund i omegn. Moser, der er en del af en spredningskorridor.	Betydeligt indhold af karakteristiske arter. Eventuelt forekomst af arter fra den regionale rødliste.
C	Kulturbetinget/uhensigtsmæssig drift.	Isolerede moser i landbrugsområde.	Forekomst af enkelte karakteristiske arter.

Figur 7.2. Skematisk opstilling af kriterier for værdisætning af moser i Århus Amt.

Værdisætning B

Moser, der nok er naturligt dannede, men ikke har optimal drift (f.eks. hvor græsning er ophørt for nylig), får værdisætningen B. Det samme gælder moser, hvor der for lang tid siden har været gravet efter tørv eller foretaget dræning. Her er de oprindelige jordlag fjernet eller forstyrret, men plante- og dyrelivet vil ofte være på vej til at gendanne den tidligere mose, og der vil stadig være et væsentligt indhold af karakteristiske eller evt. sjældne arter.

Flere mindre moseområder, der ligger mellem engområder og dyrkede marker og som udgør en del af en spredningskorridor, falder landskabeligt i denne kategori.

Værdisætning C

Den laveste værdi gives til moser, der lige netop kan erkendes som moser, fordi der vokser enkelte karakteristiske moseplanter. Det kan dreje sig om moser, der for relativt nyligt er opstået som følge af forsumpning af engområder. Det kan også være moseområder, der er stærkt påvirket af en tidligere opdyrkning, afvanding eller uhensigtsmæssig drift. Både plante- og dyreliv vil oftest bestå af få, men dominerende arter.

Den laveste værdi gives desuden til småmoser, der landskabeligt ligger helt omgivet af dyrkede marker.

Målsætning for moser

Målsætningen er tæt forbundet med værdisætningen. En højt værdisat mose (A) vil også være A-målsat. Værdisætningen A kan være et udtryk for, at her er alle forhold stort set optimale. Målsætning A betyder derfor som regel, at den nuværende naturlige udvikling og drift bør fortsætte uændret.

En B-værdisat mose vil i de fleste tilfælde også være B-målsat. Der kan dog være tilfælde, hvor særlige forhold betyder, at mosen A-målsættes. Det kunne f. eks. være tilstedeværelsen af en særligt hensynskrævende art.

En lavt værdisat mose (C) vil ikke automatisk være C-målsat. Det kan jo udmærket tænkes, at C-værdien skyldes en uhensigtsmæssig drift, og at der med driftsændringer kan ske naturmæssige forbedringer. Hvis der er en realistisk mulighed, herunder at der er ressourcer til stede, for at denne drift kan opnås, tildeles mosen B-målsætning.

De C-værdisatte moser, hvor der ikke synes at være nogen realistisk mulighed for at skabe væsentlige naturværdier vil normalt også målsættes C.

Indsats

Målsætningen for moserne er et udtryk for, i hvilken retning udviklingen ønskes og i hvilket tempo.

I de næringsfattige mosetyper foregår den naturlige udvikling kun langsomt, og her vil det ofte være bedst at lade arealerne passe sig selv. Det er i disse områder, man finder moser, der kommer nærmest på det, man kunne kalde uberørt natur. De fleste af moserne af denne type vil hovedsagelig være både A-værdisat og A-målsat.

Man skal dog være opmærksom på, at næringsstofforskel med nedbøren er særlig kritisk i de næringsfattige moseområder. Det kan betyde, at det er nødvendigt med rydninger af træopvækst i fattigkær og højmoser.

Trævlekrone gror i ugødskede kær og moser, der er lysåbne. Planten findes også i fugtige enge.

Derimod sker der som tidligere nævnt i mange næringsrige moser en naturlig ændring i retning af tilgroning, såfremt der ikke er en eller anden form for drift, der holder træopvæksten i ave. Mange steder er denne drift i form af græsning og/eller høslæt ophørt. Det medfører, at disse moser i dag kun er værdisat B. Her vil en A-målsætning ofte være betinget af, at der er realistisk mulighed for etablering af ekstensiv græsning.

I alle moseområder over 2500 m² er indgreb, der medfører ændringer i tilstanden, som udgangspunkt forbudt gennem naturbeskyttelsesloven. Her tænkes på opgravning, dræning, opfyldning, opdyrkning og tilplantning. Men også mindre synlige forhold som fodring af ænder i moseområder er omfattet af loven.

Amtsrådet har mulighed for at dispensere fra lovens forbud. Det sker normalt kun ved indgreb, der sigter mod at styrke naturforholdene, eller hvis indgrebet skønnes af uvæsentlig betydning.

Målsætningen af moseområderne er dermed også et udtryk for, hvor der kan forventes givet dispensation til indgreb.

Som hovedregel vil der ikke blive givet dispensationer til indgreb, der forringer naturværdien.

I A-målsatte moser vil der kun blive dispenseret i de tilfælde, hvor indgrebet bidrager til at styrke naturindholdet.

I B-målsatte moser vil der kunne blive dispenseret til indgreb, der ikke forringer de ønskede naturværdier i området.

I C-målsatte moser vil der desuden i nogle tilfælde kunne dispenseres til indgreb, der ændrer arealet til en anden naturtype.

I alle tilfælde vil udfaldet af sagsbehandlingen bero på en konkret vurdering.

Nogle moser er så fugtige at de ikke kan græsses. Her indgår mosen som en mosaik med græssede enge og overdrev.

